

5. Прокудин Ю.Н. Определитель высших растений Украины. К: Наукова думка. 1987. 545 с.

6. Протопопова В.В. Синантропная флора Украины и пути ее развития. К: Наукова думка. 1991. 200 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-047-6-4>

ІНТРОДУКОВАНІ ВИДИ РОСЛИН ПРИРОДНОЇ ФЛОРИ УКРАЇНИ ДЛЯ ДЕКОРАТИВНОГО САДІВНИЦТВА

Перебойчук О. П.

*кандидат біологічних наук,
науковий співробітник відділу квітничково-декоративних рослин
Національний ботанічний сад імені М. М. Гришка
Національної академії наук України*

Щербакова Т. О.

*кандидат біологічних наук,
старший науковий співробітник відділу
квітничково-декоративних рослин
Національний ботанічний сад імені М. М. Гришка
Національної академії наук України*

Машковська С. П.

*кандидат біологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу квітничково-декоративних рослин
Національний ботанічний сад імені М. М. Гришка
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Розширення та оновлення асортименту квітничково-декоративних рослин є основним завданням сучасного декоративного садівництва. Один із шляхів збагачення рослинних ресурсів – інтродукція та введення в культуру рослин природної флори різних регіонів. Перспективні у цьому відношенні рослини місцевих флор, які пристосовані до кліматичних умов регіону, характеризуються високою стійкістю і невибагливістю в культурі. Крім того, використання рослин цих видів в декоративному садівництві сприяє збереженню біорізноманіття, особливо рідкісних та ендемічних видів.

Мета роботи – аналіз біоекологічних особливостей інтродукованих у Національному ботанічному саду імені М.М. Гришка НАН України

(НБС) квітниково-декоративних рослин природної флори України для розробки рекомендацій щодо використання їх в декоративному садівництві.

Інтродукційні дослідження, вивчення росту та розвитку рослин, фенологічні спостереження проводили за методиками [1, 4]. Назви видів наведено згідно С.Л. Мосякіна і М.М. Федорончука для України та інтернет ресурсів [6-8]. Успішність інтродукції визначали на основі методичних розробок Р.А. Карпісонової [2] з власною модифікацією. Екоморфи встановлювали згідно системи екоморф рослин О.Л. Бельгарда, оптимізованої М.М. Матвеевим [3].

До інтродукційного процесу було залучено 33 родини: *Amarantaceae*, *Apiaceae*, *Apocynaceae*, *Aristolochiaceae*, *Asparagaceae*, *Aspleniaceae*, *Asteraceae*, *Boraginaceae*, *Brassicaceae*, *Campanulaceae*, *Caprifoliaceae*, *Caryophyllaceae*, *Chenopodiaceae*, *Crassulaceae*, *Dryopteridaceae*, *Euphorbiaceae*, *Fabaceae*, *Gentianaceae*, *Geraniaceae*, *Lamiaceae*, *Linaceae*, *Papaveraceae*, *Plantaginaceae*, *Poaceae*, *Primulaceae*, *Ranunculaceae*, *Resedaceae*, *Rosaceae*, *Rutaceae*, *Scrophulariaceae*, *Valerianaceae*, *Verbenaceae*, *Violaceae*.

За результатами багаторічних інтродукційних досліджень рослин природної флори України, проведеної оцінки їхніх декоративних характеристик та стійкості в культурі, виділено 142 види високоперспективних і перспективних рослин для використання у декоративному садівництві. Із них 16 видів мають охоронний статус і занесені до Червоної книги України. Перспективні інтродуценти представлені різними життєвими формами: однорічними трав'янистими рослинами (38 видів), багаторічними трав'янистими рослинами (101 вид), напівкущиками (3 види).

На основі аналізу біоекологічних особливостей інтродукованих представників ми розділили їх на групи щодо умов зволоження, освітлення та строків цвітіння (табл.). За відношенням рослин до вологості, провідне місце належить ксеромезофітам та мезофітам (73 види). Для більш посушливих умов рекомендовано 60 видів. Рослини цих біоморф походять зі степових, лугових та лісостепових фітоценозів, гірських ландшафтів Кримських гір. Найбільш вологолюбивими є рослини 9 видів, які зустрічаються у лісових фітоценозах та на високірних луках Карпат. Більшість досліджуваних видів придатні для вирощування на сонячних та напівсонячних місцях, 22 % видів є тіневитривалими і тінелюбивими.

За строками цвітіння виділено п'ять феногруп: весняні (18,4 %), веснянолітні (25,5 %), літні (46,1 %), літньоосінні (7,8 %), осінні (0,7 %). *Asplenium scolopendrium*, *Dryopteris filix-mas* – виключно декоративнолистяні.

Біоекологічні особливості інтродукованих видів природної флори України, які слід враховувати при використанні в декоративному садівництві

Види	Ксерофіти та мезоксерофіти	Ксеромезофіти та мезофіти	Гігромезофіти
Весняні			
Геліофіти та сциогеліофіти	<i>Adonis vogensis</i> Steven ex DC., <i>Aegonychon urpurocaeruleum</i> (L.) Holub, <i>Anemonoides sylvestris</i> (L.) Galasso, Banfi & Soldano, <i>Euphorbia myrsinites</i> L., <i>Lathyrus vernus</i> (L.) Bernh., <i>Melica ciliata</i> L., <i>Pulsatilla grandis</i> Wender., <i>P. pratensis</i> subsp. <i>ucrainica</i> (Ugr.) ined., <i>Viola elatior</i> Fr.	<i>Anthoxanthum odoratum</i> L., <i>Draba aizoides</i> L., <i>Sesleria heufleriana</i> Schur.	
Геліосциофіти та сциофіти		<i>Anemonoides nemorosa</i> (L.) Holub, <i>A. ranunculoides</i> (L.) Holub, <i>Asarum europaeum</i> L., <i>Convallaria majalis</i> L., <i>Helleborus purpurascens</i> Waldst. & Kit., <i>Melica nutans</i> L., <i>Polygonatum latifolium</i> (Jacq.) Desf., <i>P. multiflorum</i> (L.) All., <i>Primula veris</i> L., <i>P. vulgaris</i> Huds., <i>Pulmonaria officinalis</i> L., <i>Vinca herbacea</i> Waldst. & Kit., <i>V. minor</i> L.	<i>Hepatica nobilis</i> Schreb.

Продовження таблиці

Веснянолітні			
Геліофіти та сциогеліофіти	<p><i>Adonis vernalis</i> L., <i>Alchemilla glaucescens</i> Wallr., <i>Cerastium</i> <i>biebersteinii</i> DC., <i>Corynephorus canescens</i> (L.) P.Beauv., <i>Echium</i> <i>plantagineum</i> L., <i>Euphorbia cyparissias</i> L., <i>Festuca ovina</i> L., <i>F. pallens</i> Host., <i>Geum</i> <i>rivale</i> L., <i>Hordeum</i> <i>jubatum</i> L., <i>Koele-</i> <i>ria glauca</i> (Spreng.) DC., <i>K. pyramidata</i> (Lam.) P.Beauv., <i>Lathyrus</i> <i>latifolius</i> L., <i>Stipa</i> <i>capillata</i> L., <i>S. pennata</i> L., <i>S. ucrainica</i> P.A. Smirn., <i>Veronica</i> <i>austriaca</i> L., <i>Viscaria vulgaris</i> Röhl.</p>	<p><i>Anemonastrum</i> <i>narcissiflorum</i> (L.) Holub, <i>Antennaria</i> <i>dioica</i> (L.) Gaertn., <i>Aster alpinus</i> L., <i>Briza media</i> L., <i>Gentiana acaulis</i> L., <i>Holcus lanatus</i> L., <i>Leucanthemum</i> <i>vulgare</i> Lam., <i>Melica</i> <i>altissima</i> L., <i>M. transilvanica</i> Schur., <i>Phalaroides</i> <i>arundinacea</i> L., <i>Trollius</i> <i>europaeus</i> L.</p>	<p><i>Anchuza azurea</i> Mill., <i>Bellis</i> <i>perennis</i> L., <i>Molinia</i> <i>caerulea</i> (L.) Moench.</p>
Геліосциофіти та сциофіти		<p><i>Actaea spicata</i> L., <i>Elymus caninus</i> (L.) L., <i>Milium</i> <i>effusum</i> L., <i>Filipendula</i> <i>vulgaris</i> Moench, <i>Thalictrum</i> <i>aquilegifolium</i> L.</p>	

Літні			
Геліофіти та сциогеліофіти	<p><i>Artemisia pontica</i> L., <i>Asparagus officinalis</i> L., <i>Avenella flexuosa</i> (L.) Drejer, <i>Campanula</i> <i>carpatica</i> Jacq., <i>Centaurea cyanus</i> L., <i>C. scabiosa</i> L., <i>Consolida</i> <i>regalis</i> S.F.Grey, <i>Echinops ritro</i> L., <i>Eryngium planum</i> L., <i>Gypsophila paniculata</i> L., <i>Inula helenium</i> L., <i>Leymus arenarius</i> (L.) Hochst., <i>L. racemosus</i> (Lam.) Tzvelev., <i>Nigella</i> <i>nigellastrum</i> (L.) Willk., <i>Panicum capillare</i> L., <i>Ruta graveolens</i> L., <i>Salvia verbenaca</i> L., <i>Sedum album</i> L., <i>Sempervivum globiferum</i> L., <i>Silene armeria</i> L., <i>S. coronaria</i> (L.) Clairv., <i>Stachys byzantina</i> K.Koch, <i>S. gallica</i> L., <i>Stipa pulcherrima</i> K. Koch., <i>Tanacetum</i> <i>vulgare</i> L., <i>Veronica gentianoides</i> Vahl, <i>V. spicata</i> L., <i>V. spuria</i> L., <i>Xeranthemum</i> <i>cylindraceum</i> Sm.</p>	<p><i>Adonis aestivalis</i> L., <i>Achillea ptarmica</i> L., <i>Agrostemma githago</i> L., <i>Anthericum</i> <i>ramosum</i> L., <i>Brachypodium</i> <i>sylvaticum</i> (Huds.) P.Beauv., <i>Deschampsia</i> <i>cespitosa</i> (L.) P. Beauv., <i>Dianthus</i> <i>carthusianorum</i> L., <i>D.</i> <i>deltoides</i> L., <i>Dracocephalum</i> <i>ruyschiana</i> L., <i>Erigeron alpinus</i> L., <i>Gypsophila elegans</i> Bieb., <i>Lathyrus</i> <i>sylvestris</i> L., <i>Linaria</i> <i>genistifolia</i> (L.) Mill., <i>L. maroccana</i> Hook., <i>Lysimachia punctata</i> L., <i>Papaver rhoeas</i> L., <i>Physalis alkekengi</i> L., <i>Salvia verticillata</i> L., <i>S. viridis</i> L., <i>Silibum marianum</i> (L.) Gaertn., <i>Sanguisorba</i> <i>officinalis</i> L., <i>Scabiosa columbaria</i> L., <i>Stachys alpina</i> L., <i>Teucrium montanum</i> L., <i>Vaccaria</i> <i>hispanica</i> (Mill.) Rausch.</p>	<p><i>Linum flavum</i> L.</p>

Продовження таблиці

Геліосцифіти та сцифіти	<i>Geranium sanguineum</i> L.	<i>Atriplex hortensis</i> L., <i>Campanula glomerata</i> L., <i>C. latifolia</i> L., <i>C. persicifolia</i> L., <i>C. rapunculoides</i> L., <i>C. trachelium</i> L., <i>Geranium bohemicum</i> L., <i>Salvia glutinosa</i> L.	<i>Filipendula ulmaria</i> (L.) Maxim.
Літньоосінні			
Геліофіти та сциогеліофіти	<i>Bassia scoparia</i> (L.) A.J. Scott., <i>Helichrisum bracteatum</i> (Vent.) Andrews, <i>Xeranthemum annuum</i> L.	<i>Amaranthus albus</i> L., <i>Calendula arvensis</i> L., <i>Geranium molle</i> L., <i>Chrysanthemum segetum</i> L., <i>Crepis foetida</i> L., <i>Iberis pinnata</i> L., <i>Reseda lutea</i> L.	<i>Centranthus ruber</i> (L.) DC
Осінні			
Геліофіти та сциогеліофіти		<i>Leucanthemella serotina</i> (L.) Tzvelev	
Декоративнолистяні			
Геліосцифіти та сцифіти			<i>Asplenium scolopendrium</i> L., <i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott

Перспективні для озеленення види представлені різними феноритмотипами та екотипами. Біоекологічні особливості дозволяють впроваджувати досліджувані види у різноманітні типи квітничкового оформлення.

Таким чином, з інтродукованих у НБС квітниково-декоративних рослин природної флори України 142 види рекомендовано застосовувати для потреб декоративного садівництва. Диференціація видів за життєвими формами, феноритмотипом та біоморфами дає змогу різнопланового використання рослин в ландшафтних композиціях з різними екологічними умовами. Проведені дослідження показали стійкість інтродуцентів в культурі. Розширення їхніх культурних ареалів сприятиме збереженню біорізноманіття рослин України, зокрема рідкісних та зникаючих.

Література:

1. Булах П.Е. Теория и методы прогнозирования в интродукции растений. К.: Наук. думка, 2010. 110 с.
2. Карписонова Р.А. Травянистые растения широколиственных лесов СССР. М.: Наука, 1985. 205 с.
3. Матвеев Н.М. Система экоморф растений А.Л. Бельгарда в обновленной интерпретации. Самарская Лука: Бюллетень, 2004. № 14. С. 22–23.
4. Методика фенологических наблюдений в ботанических садах СССР. Москва: Изд-во АН СССР, 1975. 27 с.
5. Червона книга України. Рослинний світ. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.
6. Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M. Vascular plants of Ukraine: a nomenclatural checklist. Kiev, 1999. 345 p.
7. The Plant List. URL: <http://www.theplantlist.org>
8. Plants of The World online. Kew Science. URL: <http://www.plantsoftheworldonline.org>